

Summary

The article is devoted to the analysis of the idiomatic functioning in the nominative system of the modern Ukrainian literary language.

В. І. Волошук

НІМЕЦЬКА КУЛЬТУРНА ТРАДИЦІЯ ЧЕРЕЗ СПРИЙНЯТТЯ МОВИ

Мовна картина світу відбиває реальність через культурну картину світу. Існує думка, що концептуальна і мовна картини світу співвідносяться один з одним як ціле з частиною. Мовна картина світу – це частина культурної (концептуальної) картини. Культурна і мовна картини світу тісно взаємозалежні, знаходяться в стані безупинної взаємодії і походять до реальної картини світу, а вірніше, просто до реального світу, що оточує людини.

Усі спроби різних лінгвістичних шкіл відірвати мову від реальності зазнали невдачі з простої і очевидної причини: необхідно взяти до уваги не тільки мовну форму, але і зміст – такий єдиний можливий шлях усебічного дослідження будь-якого явища.

Шлях від позамовної реальності до поняття і далі до словесного вираження неоднаковий у різних народів, що обумовлено розходженнями історії й умов життя цих народів, специфікою розвитку їхньої суспільної свідомості. Відповідно, у різних народів різна мовна картина світу. Будь-яка національна мова виконує кілька основних функцій: функцію спілкування (комунікативну), функцію повідомлення (інформативну), функцію впливу (емотивну) і, що особливо важливо, функцію фіксації і збереження всього комплексу знань і представлень даного мовного співтовариства про світ. Таке універсальне, глобальне знання – результат роботи колективної свідомості – зафіксовано в мові, насамперед у її лексичному і фразеологічному складі.

Кожна мова має свій спосіб його концептуалізації. Звідси робимо висновок, що кожна мова створює особливу картину світу, і мовна особистість зобов'язана організовувати зміст висловлення відповідно до цієї картини. І в цьому виявляється специфічно людське сприйняття світу, зафіксоване в мові. Сукупність цих знань, відбитих у мовній формі, являє собою те, що в різних концепціях називається як “мовний проміжний світ”, “мовна репрезентація світу”, “мовна модель світу”, “мовна картина світу”. У силу більшої поширеності ми вибираємо останній термін [1, с.36].

Інтерес до мовної картини світу виявляється ще в роботах німецького вченого XIX століття В. фон Гумбольдта. Він розглядав бачення мови як світорозуміння, підкреслював, що кожна конкретна мова, породжувана енергією людського духу, створює особливу – цілісну й індивідуальну – модель дійсності. Національна специфіка в семантиці мови обумовлена насамперед екстралінгвістичними причинами – особливостями розвитку культури й історії народу, його способу життя, нормами поведінки в тім чи іншому суспільстві, ідеологією і т.д. [2, с.271].

Отже, мовна картина світу – історично сформована в повсякденній свідомості даного мовного колективу і відбита в мові сукупність уявлень про світ, визначений спосіб концептуалізації дійсності. Розкрити характер народу означає виявити його найбільш значимі соціально-психологічні риси, що історично вироблялися в нації під впливом умов проживання, способу життя, соціально-економічного ладу й ін. Національний спосіб життя народу формується природними умовами, тваринним і рослинним світом, що у свою чергу, визначають рід праці, звичаї і традиції. Мовна картина світу – це системне, цілісне відображення дійсності за допомогою різних мовних засобів.

Мова є одним із головних засобів, за допомогою яких створюється соціальний механізм успадкування культури від покоління, тобто вироблення тієї культурної традиції, про яку вже йшлося.

Скільки в світі мов, стільки разів у них відбився історичний досвід різних етносів у пізнанні світу й людини зокрема. Тому, звичайно, мову не даремно називають засобом творення національної культури. Мовна свідомість, як і комунікація, – явище соціальне; це не просто сума індивідуальних дій, а характерне для даного колективу явище, що відбиває його спільну діяльність.

У розвинутій мові діалектично поєднуються її національні і інтернаціональні якості. Кожна мова обслуговує певну історичну спільність людей (плем'я, народність, націю) і разом з тим є одним із різновидів мови людства в цілому. За справедливою думкою А. І. Домашнєва, німецька мова є своєрідною “архисистемою”, що поділяється на кілька функціональних підсистем, котрі відрізняються саме територією поширення [3, с.75]. Вони є не лише територіально варіативними (що властиво більшості мов і є лінгвістичною універсалією), а саме національно (і національно-державно) негомогенними. Таким чином, німецька мова складає так звану “кореляційну ієрархію” [4, с.91], до якої входять часткові мікросистеми (німецька у ФРН, австрійська, швейцарська і т.п.). Це робить німецьку мову полінаціональною. Наприклад, австрійський національний варіант, за ствердженням дослідниці Г. К. Белоусової, є яскравим прикладом моноцентричної моделі із визначальною роллю віденського міського напівдіалекту як центру тяжіння [5, с.11]. Так само і зі швейцарським варіантом німецької мови, де існує мовне чотирьохвладдя. Саме тому швейцарець із франкомовної чи італомовної частини країни почувається ніяково, якщо він, який ніби-то й вчив німецьку мову у школі, не розуміє діалектів,

якими розмовляють німецькомовні швейцарці. Різниця між стандартною мовою та діалектом – суттєва, навіть німці з Німеччини важко часом зрозуміти німецькі діалекти Швейцарії.

До того ж у німецькій мові, оскільки територія сучасної Німеччини довгий час була роздроблена, і сьогодні є досить відчутні територіальні діалектні відмінності. Найголовнішими діалектами сучасної країни вважаються кельнський діалект, баварський, саксонський, швабський. Інколи самі німці не повністю розуміють один одного, особливо погано розуміють баварців. Проте всі носії мови володіють літературним варіантом мови „Hochdeutsch“ і тому можуть без перешкод спілкуватися.

Отже, німецька мова, як і багато інших є "конгломератом мов", "полісистемою" форм існування. Практично усі із даних форм, які встановлені для німецької мови (Standardsprache, Literatursprache, Umgangssprache, Fachsprache, Sondersprache), а також територіальні різновиди, "алосистеми" (діалекти, говірки, географічні варіанти) властиві національному варіанту мови [3, с.90]. Він має набір як форм існування, так і репертуар функціональних стилів і підстилів, усну і писемну реалізацію, а також виконує основні функції гомогенної мови.

Лексичний склад німецької мови з погляду іноземця буває такими словами, як „Ordnung“, „Arbeit“, „Verbot“, „Regel“ тощо, що є свідченням вже культурного та суспільного укладу життя. У німецькій мові найбільше приказок пов'язано з процесом роботи (на відміну від слов'янських мов): „Ordnung ist das halbe Leben“, „Wie die Arbeit, so der Lohn“, „Arbeit macht das Leben süß“, „Arbeit, Mäßigkeit und Ruh schließen dem Arzt die Türe zu“, та інші.

Німці – замкнута нація. Вони живуть уособлено за високими мурами, міцними тинами та не спілкуються з сусідами без необхідності. Ніяке слово не зустрічається в країні частіше, ніж слово „verboten“ – „заборонено“: на огорожах та будинках, на дитячих майданчиках та у купе вагонів. І німці виконують всі ці заборони та обмеження. Закритість відображається також у мові: в рамочній конструкції німецького речення, яке немов би охоплюється і закривається частинами складного присудка, у великій кількості вставних речень, які теж охоплюються з обох боків головним реченням. Німецьке речення має чітко впорядковану структуру. За будь-яких обставин присудок повинен залишатися на другому місці і інші члени речення не можна переставляти самостійно. Їх місце в реченні суворо обмежене.

Різні культури по-різному ставляться до різних емоцій, наділяючи переживання і прояви окремих емоцій соціальною конотацією, що впливає на виховання і соціалізацію, а це, у свою чергу, – на систему уявлень про світ, соціальну організацію і семантичне втілення тих чи інших елементів у структурі значення емоційної лексики. Різні емоції, виражені в словах і висловленнях, зрозумілі всім, хто говорить на даній мові, тому що вони узагальнені, тому що вони дійсно є формою відображення навколишнього світу і тому що вони – частина картини цього світу.

Ключовими емоційними концептами німецької культури є наступні: „Страх“, що володіє екзистенційною значимістю для німців. (Багато синонімів: Angst, Furcht, Schrecken, Entsetzen тощо). „Вина“ („Schuld“), притаманний новому поколінню німців після другої світової війни. Завдяки цьому культурному концепту сьогодні Німеччина розширює зв'язки з іншими країнами, допомагає вступу нових членів в Євросоюз та вкладає кошти в розвиток не достатньо економічно розвинених країн.

Фарбову палітру в німецькій сучасній літературі при описі людей і пейзажу не можна назвати різноманітною та багатобарвною. Превалює сірий, блідо-коричневий і блідо-зелені фарби.

Як і німецькому суспільству, німецькій мові притаманна сувора ієрархічність та норми. Вже згадувалося про граматичні уособлення в реченні, проте це відображається і в семантиці мови. Наприклад, слово „Eltern“ – „батьки“ побудоване від слова „älter“ – „старший“, тобто той, кого потрібно слухатися.

Німецька мова маскулінна у тендерному змісті, бо все ж таки більшість іменників в ній чоловічого роду, що становить певні труднощі для іноземців, що вивчають німецьку мову. Прикладом такого „очоловічення“ може слугувати слово „Vaterland“ – „Батьківщина“.

Отже, підсумовуючи, визначаємо: німецька мова є суворо морфологічно структурованою досить закритою системою, з великою діалектною інваріантністю та превалюванням маскулінності. Все це обумовлено культурно-історичними умовами існування німецької нації.

Джерела та література

1. Шарикова Л.А. Лингвистическая концепция Лео Вайсгербера: Учебное пособие. Изд. 2-ое. – Кемерово, 2004.
2. Гумбольдт В. Характер языка и характер народа // Гумбольдт Язык и философия культуры. – М., 1985.
3. Домашнев А.И. Основные черты полинациональных языков // Литература. Язык. Культура. – М., 1986.
4. Чередищенко А.И. Проблемы типологии языковой вариантности // Современное зарубежное языкознание. Вопросы теории и методологии. – К., 1983.
5. Белоусова Г.К. Система отношений и взаимодействие форм существования немецкого языка австрийского национального варианта (на материале творчества И. Нестроя): Автореф. дис... канд. филол. наук. – Л., 1980.

Summary

The article deals with the German language picture of the world, which is the reflection of the German people culture, their mentality and history of development. All these factors influence all language layers: semantics, syntax, morphology, lexicology. The German language with its variability and grammar closedness reflects the cultural tradition of Germany.

Н. Ю. Дмитракова

ДЕЯКІ АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ З ІНФОРМАТИКИ ТА ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ (на французько-англійсько-російсько-українському матеріалі)

Становлення інформаційної епохи на межі XX–XXI ст., стрімкий розвиток новітніх технологій, необхідність у найкоротший термін знайомитись з останніми надбаннями науки привертають особливу увагу до науково-технічного перекладу. Одночасно підвищуються вимоги до результатів перекладацької діяльності, оскільки тут навіть мала неточність може призвести до серйозних наслідків. У такій ситуації однією зі складових якісної роботи перекладача стає добре володіння термінологічною системою. А як бути у випадку, коли немає сталої терміносистеми у мові перекладу?

У зв'язку з цим нашу увагу привернула сфера інформаційних технологій, де дуже швидко відбуваються зміни, формуються нові поняття, а оскільки новому поняттю – нове найменування, то виникають нові терміни. Характерною рисою цих лексичних одиниць є те, що, по-перше, значення терміна встановлюється в процесі свідомо передбачуваної домовленості, яка є результатом співпраці лінгвістів та фахівців з відповідної галузі і закріплюється держстандартами, по-друге, термін набуває певного лексичного значення в терміносистемі, існування якої залежить від розвитку науки, яку ця термінологія обслуговує [1, с.25]. Саме тому стрімкий розвиток комп'ютерної сфери не може не привернути до себе увагу лінгвістів і дає змогу детально дослідити процес формування нової терміносистеми.

У цій статті ми робимо акцент саме на двосторонньому французько-українському перекладі термінів комп'ютерної галузі та пов'язаних з ним проблемах, що виникають на шляху у сучасних перекладачів. Цілком природно постає питання: до чого ж тут англо- та російськомовний матеріал? Відповідь криється у корені цієї проблеми, але про все по порядку.

Відомо, що визначальними ознаками науково-технічного тексту є його інформативність, логічність (чіткі послідовність та зв'язок між основною ідеєю та деталями), точність і об'єктивність та, як наслідок, ясність і зрозумілість [2, с.110]. При перекладі подібних текстів основним є передача денотативної інформації, а змістовне навантаження лягає на термін – «слово чи словосполучення, мовний знак якого співвідноситься з одним поняттям чи денотатом (або декількома однаковими об'єктами) у межах однієї галузі чи техніки» [3, с.154]. Термін має одне значення, не є емоційно забарвленим і не залежить від контексту, що забезпечує належну передачу когнітивної інформації [4, с.167] спеціалісту. Але поряд з цією характеристикою термінів не менш важливою є їх систематизація та упорядкованість у межах окремої галузі науки і техніки.

Сьогодні з метою гідної презентації нашої країни у науковому світі велика увага приділяється нормуванню української науково-технічної термінології. Галина Наконечна у своєму огляді історії та сучасного стану цього питання виділяє 5 основних підходів:

«1-й підхід – формальний. Головним для нього є кількісний показник – якнайскоріше видання словника. Поквапливість у термінологічній справі не приносить користі – це в кращому випадку. У гіршому – розхитує терміносистему, подає неправильні орієнтири для користувачів. “Термінологія – це не поле для добування слави, для козакування. Це... натомість муравлина, забарна праця, найчастіше зовсім недооцінювана” (А.Вовк).

2-й підхід – етнографічний. Він ґрунтується на ідеї відродження національної термінології НТШ та Інституту Української Наукової Мови. Творці словників прагнуть повернути до сучасної української термінології майже всі терміни початку століття.

3-й підхід – консервативний. Його прихильники виступають за збереження української науково-технічної термінології у такому вигляді, якого вона набула за радянського часу. Це так званий принцип “реальної мови”.

4-й підхід – інтернаціональний. Для нього характерне введення до української науково-технічної термінології великої кількості запозичень із західноєвропейських мов, особливо з англійської.

5-й підхід – поміркований. Він передбачає упорядкування української науково-технічної термінології з урахуванням історичних, національних, політичних чинників і вироблення її оптимального варіанту [5].

Як засвідчує практика, найбільш плідною та активною є робота термінологічного центру, що функціонує при національному університеті “Львівська політехніка”. Це Комітет науково-технічної термінології, який веде просвітницьку роботу, виконує державне замовлення на створення